

Gered door de Joodse

Op zoek naar Uli, een jongetje dat naast haar vader stond op een verbleekte foto uit de oorlog, stuitte Miriam Keesing op iets merkwaardigs: transporten van Duits-Joodse kinderen naar Nederland.

HET LIJDEN VAN DE JONGE WERNER

- Werner Röttgen werd door zijn ouders - Ernst Röttgen en Rosa Röttgen-Rosemund - eind december 1938 op de trein naar Nederland gezet. Twee weken later reisden ze hun zoon achterna. Het Duits-Joodse gezin streek neer in Zwolle, aan de Azaleastraat 62.
- Het echtpaar Röttgen had het plan om via Nederland naar de Verenigde Staten te reizen. Er waren al tickets gekocht voor plaatsen op het schip 'Veendam', dat op 12 mei 1940 zou vertrekken naar Amerika. Twee dagen daarvoor echter viel Duitsland Nederland binnen, waardoor de reis niet doorging.
- Werner werd op 22 maart 1943 opgepakt, op bevel van de Zwolse commissaris van politie, en twee dagen later op transport gesteld naar Westerbork. Werner werd op 4 of 6 september 1944 naar concentratiekamp Theresienstadt gedeporteerd en later die maand naar Auschwitz. Zijn vader Ernst kwam drie weken later in Auschwitz aan, samen met moeder Rosa. Enkel Rosa Röttgen overleefde de holocaust.

“Veel hebben de oorlog overleefd, ik weet nog niet waarom

Miriam Keesing

door Michael Amsman

Het was in de dagen na de dood van haar vader dat Miriam Keesing wat weemoedig door zijn fotoalbums bladerde. De dood is nadrukkelijk aanwezig in oude fotoalbums, maar in die van haar vader in extreme mate, want hij stamde uit een Joods geslacht. En de Holocaust is niet aan de familie voorbij gegaan. Keesing herkende niet iedereen op de foto's uit de jaren dertig en veertig. Een oude tante schoot te hulp; ze kon precies zeggen wie wie was. Keesing kende alle namen die ze hoorde, op één na. Bij een foto van haar vader naast een jonger jongetje zei haar tante: 'Ach, dat was Uli.' Uli? „Die naam had ik nog nooit gehoord”, zegt Keesing - een musicus uit Heemstede - tijdens een onderzoeksbezoek aan Zwolle. „Volgens mijn tante kwam Uli uit Duitsland en heeft hij een paar jaar bij mijn grootouders in Amsterdam gewoond. Mijn vader kreeg er dus een soort broertje bij. Maar weet je: mijn vader sprak nooit over de oorlog. Het enige wat ik merkte was dat hij huilde op 4 mei. Elk jaar weer.” Miriam zocht op hoe het Uli was vergaan. „Mijn grootouders verlieten Nederland in 1942, maar Uli bleef achter. Ik begreep dat hij naar hun overburen ging, een gemengd stel. Later is hij opgepakt en via Westerbork naar Sobibor gebracht, waar hij is vermoord.” Omdat ze geen familieleden van het stiefbroertje van haar vader kon traceren klapte Keesing het boek Uli dicht. „Ik wilde het dossier net afsluiten, toen ik ontdekte dat de overburen van mijn grootouders nog twee jongetjes in huis hebben gehad. Ook Joodse kinderen uit Duitsland. Ik dacht: hè? Konden Joodse kinderen uit Nazi-Duitsland zomaar naar Nederland reizen?” Ze ging op zoek naar boeken en publicaties over minderjarige Joodse vluchtelingen, maar vond die nergens - zelfs niet bij het Nederlands Instituut Oorlogs Documentatie. „Het is bekend dat duizenden Joodse kinderen kort voor de oorlog naar Engeland zijn gereisd, maar over transporten naar Nederland kon ik nergens iets vinden.” Daarom ging ze zelf op onderzoek uit, te beginnen bij het Nationaal Archief, waar ze documenten aantrof die haar vermoedens bevestigden. Zes onderzoeksjaren verder weet Keesing dat er verschillende kindertransporten zijn geweest tussen Duitsland en Nederland, in

■ Met de klok mee, beginnend met de foto onder:
- Milly Strauss en mevrouw van Essen (foto www.joodswolle.nl)
- Werner en Günther Röttgen
- Milly, Gertrud en Alfred Strauss op een foto uit 1939, toen ze in Zwolle waren gearriveerd
- Alfred en Milly met hun pleegzusje Fitje Krammer (links), op een foto die in 1940 bij een Zwolse kerk is gemaakt

de periode tussen Kristallnacht (10 november 1938) en de aanval op Nederland (10 mei 1940). „Ik kon ongeveer 1800 kinderen traceren, maar er zullen ook veel kinderen naar Nederland zijn gereisd die nergens zijn geregistreerd.” De trek naar Nederland kwam op stoom na Kristallnacht, toen tienduizenden Joodse mannen in Duitsland gevangen werden gezet. Hun vrouwen bleven achter met de kinderen. Ze zagen dat het van kwaad tot erger ging en realiseerden zich dat ze Duitsland moesten verlaten. Veel vrouwen stuurden hun kinderen alvast vooruit, zegt Keesing. „Gaan jullie maar vast, wij komen later, kregen ze te horen.” Dat lukte soms (zie kader over

Werner Röttgen), maar ongeveer tweederde van de ouders van de vooruit gereisde kinderen slaagden er niet in om tijdig aan de Jodenvervolgung te ontsnappen. Dat lot bleef hun gevluchte kinderen in de meeste gevallen bespaard, ontdekte Miriam. „Een verrassend hoog percentage heeft de oorlog overleefd, ik kan nog niet verklaren waarom. En ook weet ik niet of de ouders een land konden uitzoeken voor hun kinde-

► Tussen Kristallnacht en de aanval op Nederland zijn ongeveer 1800 Joodse Duitsertjes westwaarts gereisd

ren.” Want er zijn ook transporten geweest naar andere landen, weet ze. „Zweden weet ik zeker, België en Denemarken bijna zeker. En ik kreeg vorige week een mailtje van een man die in 1938 op transport naar Parijs is gezet.” De opvang van gevluchte Joden ging in Nederland niet van harte. Kristallnacht (zo'n vierhonderd Joden werden die nacht vermoord, een veelvoud mishandeld) zorgde voor een kentering in de publieke opinie, maar de regering hield de boot af, zegt Keesing. „De regering wilde maximaal 1500 kinderen toelaten. En alleen onder de voorwaarde dat ze daarna verder zouden reizen.” De kinderen mochten niet bij familie-

